

... MERT AZ EMBER KÉT NEMŰ

A NŐI EGYENJOGÚSÁG

...nyilvánvaló: a nők állampolgári egyenjogúságát nem szüfrazettek teremtették meg, hanem a modern nagyipar munkaerő-szükséglete. S az is nyilvánvaló, hogy a gazdaság és társadalmi fejlődés *egészének* függvényében oldódhat csak meg mindaz, ami ma még kérdéses, válhat könnyebbé, ami ma még nehéz. A munkához való *jog* kétségtől vívmány – bár nem napjaink vívmánya –, ám igen sok esetben a kenyérkereset, a jövedelemkiegészítés *kényszere*. Sok nő volna szívesebben anya, feleség és háziasszony, amíg legalább valamennyire felnőnek a gyerekei: sokan dolgoznának szívesebben egy darabig otthon vagy félállásban, ha erre módjuk volna. A nők teljes felszabadulása az lesz, ha maguk választhatják meg életformájukat, ha már csak jogról lesz szó, és sehol sem kényszerről.

– Ez az igazi kizsákmányolás! – hallottam nem egy asszonytól. *Dolgozó* nőként volna ildomos emlegetnem őket, szemben henye ősanáinkkal. Gyakran beszélgetünk arról, hogy mit szólnának ők, ha feltámadhatnának és körülnézegetnének világunkban. Valószínűleg azt: – Na, ha ez az híres emancipáció, akkor igazán örülünk, hogy nem volt részünk benne! – és nem azért, mert annyira szerettek kizsákmányoltak, jogfosztottak, dologtalanok lenni, hanem mert egyszerűen nem voltak azok. Életük és tevékenységük természetes közegének tartották az otthont, a családot, mint napjainkban bármelyik nő bármelyik szakma, munkahely közegét – és naivitás volna azt feltételeznünk, hogy az minden esetben az egyéniséget kiteljesítő és felszabadító légkört és feladatokat jelent.

Ha a „nőkérdésről” hallunk-olvasunk, akkor el kell felejtenuünk mindazt, amit a történelemtől, művelődéstörténettől tanultunk, széles e világirodalomban olvastunk. Mert itt szüntelenül azt halljuk, hogy a nők nem dolgoztak, azaz: nem vehettek részt a termelésben. A család rabszolgái voltak – az pedig nem munka –, avagy élvezeti cikkek és luxustárgyak. És: jogfosztottak is voltak. És: tudatlanok. Miközben persze jól tudjuk azt, hogy már az őskorban megkezdődött a munkamegosztás a két nem között; hogy a népesség döntő többségét évszázadokon keresztül alkotó parasztság asszonyai részt vettek bizony a termelőmunkában, és nemcsak a mezőgazdasági munkában, hanem a háziiparban is, és szőttek és fontak, de a piacokon is ott álltak, amióta csak vannak piacok. Hogy a céhes iparos felesége valóban *gazdaasszony* volt, részt vállalván az üzlet, a műhely gondjában is, s nemcsak asztalt terítvén nap mint nap háza népe mellett az inasoknak, legényeknek is; hogy a sokáig termelői egységként is funkcionáló család minden dolgában részt vett a nemesasszony, de a várúrnő, a királynő is, mutatis mutandis.

Legfontosabb dolguk persze nem ez volt. Kormányozniuk kellett a házat-házartást, s ehhez nagyon sokáig nagyon sokféle szaktudás szükségeltetett: kenyeret is sütöttek, gyertyát is mártottak, pálinkát-likőrt is főztek, ismerték a gyógygyógyókat, a házi konzerválás százféle módját, főztek, mostak, varrtak, beteget ápoltak, hogy csak néhányat említsünk. Rab Zsuzsa egyik gyönyörű írásában „hetvenhét tudomány bölcséinek” nevezi a „hátébéket”, a klasszikus, nagy háziasszonyokat, de már ők is kevesebbet tudnak – mert kevesebbre volt immár szükségük –, mint

az elsüllyedt századok háziasszonyai. Akik közben kihordták, megszülték, szoptatták, felnevelték – és sokszor és sokáig el is temették – a nyolc-tíz-tizenöt gyereket, amely feladatokból igen kevés ruházható át másra. Egy-egy korszak uralkodó osztályának asszonyai jóval kevésbé tehettek meg, hogy dologtalanok legyenek, mint a férfiak.

De nemcsak ezt tették, hetvenhét-félét és még egyszer hetvenhét-félét. Sírtak és daloltak, játszottak és nevettek, halottat öltöztettek és élőket vigasztaltak, mesét mondtak és zsoltárt énekeltek, virágot ültettek a palotakertbe, a cserépedénybe, hímeztek vászonra és selyemre. Nem rabszolgának, hanem királynőnek kell őket elképzelnünk, mindegyiket annak a maga körében. Tudjuk, anyanyelvünkön az asszony szó ezt jelenti: *úrnő*.

És ha közülük néhányan valóban luxustárgyakká váltak, azoknak történetesen az volt a mesterségük. És ha valaki közülük nem elégedett meg a palotával, fogattal, ékszerekkel, teljes ellátással, akkor belenyúlhatott a politikába, a szellemi életbe is. Minden idők leghíresebb luxushölgye, Madame Pompadour például a katonai iskola, a sèvres-i porcelángyár egyik létrehozója, az Enciklopédia kiadatásának döntő fontosságú szorgalmazója volt. Kottával a kezében, könyvek között, komolyan pillant ránk De La Tour festményéről. Nagyon bájosan, nagyon elegánsan, a szellem és az egyéniség légkörét árasztva. Korunkban talán egy nagyvállalat menedzsere volna, talán miniszter. Saját korában egy tehetségtelen király tehetséges kegyencnőjeként vállalhatott

a legjobban önmagává. Lehetetlen és értelmetlen egy-egy korszak női életpályáit elválasztani az adott kor gazdasági, társadalmi, szellemi életétől, erkölcsétől, szokásaitól. És lehetetlen és értelmetlen csak azokat hangsúlyozni, s elfeledkezni arról, hogy mindig és mindenütt nők maradtak – más választásuk nem lévén.

Ugyan mit szólnának hozzánk, agyonemancipált utódaikhoz? Talán szigorúan néznének ránk. Talán mulatnának rajtunk. Mit szólna vajon az emancipálatlan asszony, aki így zárta egyszer egyik levelét: „Rongyos várba jó szívvel látnánk mindnyájan kegyelmedet, Ferkót, és Juliánkát ajánlom kegyelmed igaz szeretetiben, és maradok szeretettel szolgáló engedelmes felesége, Zrínyi Ilona” – ugyan mit szólna korunk elkésett szüfrazsettjeihez, akik felszisszennek a *szolgálat* szótól, noha *miniszter* szavunkban is ez rejtőzik? Azokhoz, akik abban a jelentéktelen részletkérdésben hordják emberi méltóságukat, hogy ki mosogasson? Ahhoz a turistanőhöz, aki felettébb szükségesnek tartotta, hogy a Himalája egyik éppen akkoriban meghódított csúcsa ne csak „a férfiak”, hanem „a nők” által is leigáztassék, mintha nem alpinisták és nem-alpinisták, hanem a nemek között húzódná a határ ebben a vonatkozásban is? És mit szólna azokhoz, akik sose tudják eldönteni, hogy a Mária vagy a Mariska ember-e most éppen, avagy csak nő – amely kérdés, az álproblémák természetere szerint, valóban eldönthetetlen? Azokhoz, akik azzal a dicsérettel alázák meg a nőket, hogy majdnem egészen olyanok, mintha férfiak volnának, hogy „okosabbak, mint egy férfi”, mintha sose láttak volna buta férfiakat? És mit szólna, ugyan mit szólna kora egyik ünnepezt szépsége, egy híres nagy szerelem hősnője, Munkács védője, Zrínyi Péter leánya, Zrínyi Miklós unokahúga, Rákóczi Ferenc édesanyja, akinek lehetett némi fogalma a férfias férfiakról, ama lajstrom engedelmes rabszolgáihoz?

Mindez persze csak játék, ha érdekes és tanulságos is. A történelem visszafordíthatatlan. De éppen mert visszafordíthatatlan, talán megszokhatnánk végre, hogy régen megdőlt ez a bástya.

És talán azt is bevallhatnánk végre, hogy az európai kultúra – szemben például az Iszlámmal – *a két nem emberi egyenjogúságának kultúrája*. Kezdetől fogva az. A gyökerei visszanyúlnak – a kereszténység közvetítésével – az Ótestamentumig, a görögökig. Az Ótestamentum ezredéves mélységeket közvetít, mégis: határozott karakterű női arcképek néznek ránk a lapjaiból. Szeretők és feleségek, boldog és boldogtalan asszonyok, cédák és anyák, hősök, bölcsék, prófétanők, okos királynők és szörnyeteg királynők. És a görögök, a mítoszok és drámák női arcai, Andromakhé és Antigoné, Pénélopé és Klütaimnésztra, és a történelmi: a költő Sappho, a kedves-okos Aspasia, a házastros szipirtó Xantippe...figyelemre méltó egyéniségek. Arcok. Akiket ha saját koruk nem becsült volna emberi személyként, nem így hagyja ránk az emléküket.

Pedig Athénban – mint ismeretes – az idegenek és a rabszolgák mellett a nőknek sem volt választójoguk. És ez valóban jogfosztott állapot, a mi szemünkkel nézve. Csak éppen az adott kor szemével nézve nem, mikor sokkal nagyobb volt a család súlya, társadalmi fontossága, mint napjainkban. Ahol az asszony volt a ház úrnője, a családapa pedig eltartotta, védelmezte, kifelé pedig képviselte háza népét. S mert az emberi természet igen keveset változott – már ha változott –, bizonyosak lehetünk abban, hogy a régi görögök – akik különben is nagyon szerettek beszélni – ugyanúgy meghányták-vetették a világ sorát feleségükkel, mint ahogyan ez ma is történik, az asszony – vagy az anya, a nővér, a szerelmes – pedig elmesélte, hogy mit hallott a kútnál, s hogy talán Makrokephalos mégiscsak alkalmasabb stratégus volna, mint Mikrokephalos. (Nagyfej és kisfej urakat ne tessék keresgélni a történelemben, fölfedezésük Szerb Antal érdeme.) A római matrónák nem rabszolgákra, hanem *úrnőkre* hasonlítottak, s hogy valakiből a Gracchusok anyja vált-e, avagy Vesta-szűz, avagy Messalina, az akkor is személyes izlés és döntés dolga volt.

Aztán elkövetkeznek a keresztény évszázadok, és az európai ember így szólítja meg istenét: *Mi atyánk*, és egyik legszentebb szimbóluma a Madonna lesz a gyermekkel. „Teremtsünk hozzá illő segítőtársat” – így tudta ezt mindenki akkoriban. Vértanúk és kódexeket másoló, leánykákat nevelő, betegeket ápoló szerzetesek, királynők, kurtizánok, misztikusok, rendalapítók, reformátorok; Provence hölgyei, akik nélkül nem lettek volna trubadúrok; Párizs hölgyei, akik nélkül másképpen történik meg a felvilágosodás; s hogy csak egy magyar példát említsünk: Lórántffy Zsuzsánna, aki nélkül nem lett volna iskola Sárospatakon. Dante, tudjuk, a Pokol különböző köreiben helyezte el politikai ellenfeleit, de ugyanezt tette Signorelli, a festő is hűtlen feleségével, ott sikoltozik ma is az orvietói dóm freskóján az ördög karmai között, szókén és szépségesen, *a pokolhoz való egyenlő jog* kitűnő példá-

jaként. De bízvást ide iktathatnánk Európa egész történelmét. Csak egy van. A kétnemű emberé.

Aztán jött a francia forradalom és mindaz, ami utána következett, egész korunkig. Modern nagyipar és a nők többé nem nélkülözhető munkaereje; modern állam és harc az *általános* és nemcsak a *női* választójogért; megsokasodott jogok és megsokasodott kötelességek, hiszen hol van már a megkönnyített, gépesített háztartás, fogamzásgátlás és családtervezés; egy tágasabb, de veszedelmesebb világ, hiszen a család korlátokat állított, de védelmet is jelentett, s a gépirókiasszonyokért csak a filmvászonon jött el a meseautó. Akkor volt a riadalom, hogy kérdésesnek tűnt: nők maradnak-e a nők egyáltalán, megmaradhat-e a család egyáltalán. Évszázadokig nem volt kétséges, hogy mi a nők női voltukból fakadó feladata, hogy tevékenységük területe az otthon és a család, hogy ez annyi időt és energiát igényel, hogy leköti és betölti egész életüket. És kavargtak az indulatok: emancipátoroké és antiemancipátoroké, feministáké és antifeministáké.

Eddig is veszekedtek, évődtek egymással, panaszkodtak egymásra nők és férfiak. A népköltészet tele van leány-, legény-, asszony- és férfi-csúfolókkal: az irodalom a nők makrancosságán, rettenetes nyelvén, kegyetlen szívéen kesergő sorokkal; de – újra csak egyetlen példa – Petrőczy Kata Szidónia, első női költőnk is telesóhajtja verseskönyvecskéjét férjének viselt dolgairól. Nem rabtartók és rabszolgák viszonya ez. A rabszolga feltétel nélkül köteles szolgálni, de ki nem mondott joga a sunyítás, lázadás, szökés, ami aztán már kegyetlenül, de személyes indulatok nélkül torloltatik meg. Így azok beszélnek egymásról, akik szeretik egymást, bosszantják egymást, akik egyenrangúak, összetartoznak, egymásra vonatkoznak. A nők elnyomtatásának sötét évszázadaiban olyan mondatok születtek, mint a francia földön a „Keresd a nőt!”, német földön a „Csuhák és szoknyák kormányozzák a világot”. A nők felszabadulásának korában megszületik a nőgyűlölet, a férfi-gyűlölet, a nemek harcának örök végzetét taglaló elméletek, különös tekintettel a méhkirálynőre, de még inkább az imádkozó sáskára, aki dolga végeztével leharapja a hím fejét, mintha méhek és sáskák bármit is eláruhathatnának az emberi lény természetéről. És megszületik a kölcsönös sértődöttség, és mintha máig sem enyészett volna még el, pedig mindez megtörtént már; a nők – más

választásuk nem lévén – nők maradtak, a család is fontos dolog maradt, és tudjuk immár, hogy nem a lényeg változott meg, hanem csak a körülmények.

És megszületnek a félreértések, s nem egy közülük ma is eleven, s vált a forrásává újabb félreértéseknek. Feleselünk egymással, mint az óvodában: – Akkor is a nők a gyöngébb nem! – Nem így van. Mert mennyivel szívósabbak a nők, bezzeg...! – holott nyilvánvaló, hogy egyszerűen a *fizikai* erőről van szó: a sport tárgyilagossága világában újra csak nem kételkednek abban, hogy az ember kétnemű. – A férfiak csak három dolgot tudnak csinálni: háborút, adósságot és gyereket! – mondja Szabó Magda nagyszerű és félelmetes kalmárlány- nagymamája a *Régimódi történet*ben, és kuncog a közönség, és nem jut eszébe, hogy *férfiak* mintha azért végbevittek volna egyet és mást, hogy nem erről van szó, hanem csak a magyar dzsentri lába alatt ingott meg a föld. És úgy teszünk, mintha nem tudnánk, hogy a nők *tömegei*, bizony, mindig is dolgoztak a család, a háztartás körén kívül is, hanem könnyedén azonosítjuk ősanyáink nemzedékeit egy pontosan meghatározható történelmi korszak és társadalmi réteg asszonyainak állapotával, akik valóban dolgoztalanok voltak: a nagypolgárságával. Akik *már* nem voltak karizmatikus fenségű királynők, dolgos és gazdálkodó paraszt-, polgár- és nemesasszonyok: és *még* nem voltak szakképzett, önálló egzisztenciák.

Mekkora tévedés! – mondanánk, ha megszólalhatnánk. – És a reprezentáció, a társadalmi kapcsolatok ápolása? Az ékszereim, a ruháim, az estélyeink mind a hitelképességünk bizonyítására szolgáltak! És mi mindent tettem érte, mi lett volna belőle nélkülem! Pedig milyen fárasztó volt mindez, és de unalmas sokszor... És nem hinnék nekik, mert ez valóban nem munka, hanem csak időöltés. És tudjuk már, hogy jobb esetben szellemi életet éltek, és mecénásaiává váltak művészeteknek, irodalomnak. Rosszabb – és gyakoribb – esetben nagyra növesztették a lelküket, komplexusokat ápolgattak, flörtökkel és szerelmekkel szórakoztak, könnyeztek a Babaházban sorvadó Nóra sorsán, ám kitűnően érezték magukat a magukéban. És elhitték és elhittették, hogy idegrendszerük felettébb kényes, hogy a lelkük titokzatos, hogy ők a Végzet Asszonya, avagy virág és csecsebecs.

De ránk is örökítették: hiszen nem egy nő hiszi el ma is, hogy a kényeskedés és követelődzés bájos és nőies, hogy meg nem értettnek lenni érdekes és elegáns dolog, s hogy a női nem, pedig az emberi lélek bonyolult – már amelyik, ugye. És nem egy férfi áll szemben tehetetlenül nyafogással és hisztériával, hiszi el, hogy a nők ilyenek, mit tegyünk, ahelyett, hogy az asztalra csapna – amely asztalra csapás képletesen értendő, az adott helyzetnek megfelelő határozott, férfias viselkedés szimbólumaként.

Tőlük kérdezte meg Karinthy – hiszen ha nem ismeri őket, meg sem írja a Capilláriát –: „Mit akartok hát – szerelmet vagy hatalmat?” És a kérdés ma sem időszzerűtlen, mert mintha túl sokat kevernék össze ma is a hatalmi kérdéseket a szerelemmel, pedig az mellérendelt viszony; s ha hatalomról van szó, akkor szerelemről már nincsen szó, hanem üzletről vagy háborúról.

Félreértés az is, hogy a „nemi kezdeményezés és a választás joga” korunk vívmánya volna. Dédanyáink mosolyognának ezt hallván, és saját elejtett zsebkendőikre gondolnának, legyező- és napernyőjátékaikra, a közeledés és a távolodás szép és szórakoztató rítusaira. Mert hiszen gyakorolták ezt a jogot, csak nem szemérem és méltóság nélkül. Azaz: női módon, és nem fosztván meg a férfiakat legsajátosabb szerepüktől: az aktivitástól, a hódítástól, csupán csak az elcsábított kamasz fiú szerepkörét hagyva meg nekik. Dédanyáink feltehetően ízléstelennek, fantáziátlanok és feltétlenül ostobának tartanak azt a nőt, aki egyértelműen felkínálkozik; és férfiatlanok azt a férfit, aki bármikor és bárki által elcsábítható; aki nem választ, csak kiválasztatik, mert olyan nagyon szüksége van arra, hogy a lajstrom növekedjék. A rítusok változnak az idővel – de jól tudjuk azt is, hogy „a kezdeményezés és választás” mindig kölcsönös.

A legnagyobb félreértés azonban mégiscsak az, hogy korunkban a nők férfimagatartást öltöttek magukra, férfiszerepet vállaltak, pedig csak tevékenységük köre bővült ki, változott meg.

Hogy ez mennyire nem így van, az elnőiesedett pályákon, munkahelyeken tapasztalható meg a legjobban. Ahová öles léptekkel vonult be a konyha, a gyerek-szoba, a hálószoba. A mit főzöl ma, mit főztél tegnap, a részletesen megtárgyalt, minden apróságot jelentékkennyé növesztő gyerekproblémák, a kötelezően bemutatott, frissen vásárolt pulóver és cipő, a kötelezően és aprólékosan megbírált új frizura, a kötelezően nyilvántartott szerelmi-házassági ügyek: kit keresnek sürűn „a városból”, kit egy és kit több férfinag, kit egyáltalán nem, és miért; fellobbanó

barátságok és torzsalkodások, pletykák, sértődések, presztízskérdésé dagadó viharok egy pohár vízben. A színvonal, a töménység foka változó: egy nőket foglalkoztató gyár beszédstílusja jutasi őrmestereket, lóápolókat, művészeket is zavarba hozna – noha kezdetben csak a művezetőt akarták zavarba hozni, aztán megszokták –, egy kutatóintézetben mesterien csiszolt mérgezett nyilak röppennek fel. Trónfosztott királynők rezervátumai.

A fullasztó, intenzíven egyenmő légkörben dédanyáink sem érezték volna jól magukat, hiszen a családban éltek, az pedig kétnemű intézmény. Azok számára is megszokhatatlan ez, akik egyébként normális – azaz: kétnemű – világban éltek és élnek. Akiknek pedig ez megszokott, azok lassan már észre sem veszik a természetellenességét.

A kibővült tevékenységű nők életformája önmagában egyáltalán nem férfias, csak másképpen nőies. Abban a töménységi fokban pedig, ahogyan az elnőiesedett munkahelyeken megfigyelhető, valójában már nem is nőies. Felettébb hasonlatos mindez azokra a férfítársaságokra, ahol a lajstrom a kényúr, s amelyek ugyancsak nem lesznek nőiesek attól, hogy nem férfiasak. Csak éppen kevésbé emberiek. Azoknak a munkahelyeknek, társaságoknak a levegője emberi, ahol a nemek aránya megfelel a világ egészséges, normális állapotának. Ahol éppen ezért nem muszáj állandóan a nemiségre gondolni.

Korunk látványos jelensége a neofeminizmus is. Amerika és Nyugat-Európa nagyvárosaiban transzparenszekkel vonulnak fel elkésett szüfraszettek, a férfiak zsarnoksága, a gyerekszülés, -nevelés feladata, a házimunka ellen lázadózva. Fiatal lányok tűzik magukra a bicikliző hal jelvényét, hirdetőn, hogy csak annyira van szükségük a férfiakra, mint a halnak a kerékpárra. A magyar lapokban is olvashattunk néhány éve a nőnemű robinzonokról, akik egy déltengeri szigeten élnek, szigorú amazontársadalomban. – Azt mondják, boldogok – írta az újságcikk. – És reggeltől estik másra sem gondolnak, mint hogy milyen jól megvannak a zsarnoki és ellenséges férfiúi nem nélkül, hogy just is boldogok, ha belekékülnek is! – mulattam magamban, De hát – tudjuk – a nőgyűlölők sem gondolnak másra reggeltől estik, mint hogy milyen megvetésre méltóak és alacsonyrendűek is a nők, s hogy milyen jó is volna, ha meg tudnának lenni nélkülük, akár egy teljes napig. Mert hát az tiszta sor, hogy

nagyon szerelmes természetűek ezek az amazonok, nőgyűlölők és szüfrazsettek, hiszen sose gondolnak mára.

Az persze nem érthető, hogy miért kell mindezért tüntetni és felvonulni. New York közepén is megteheti valaki, hogy csak vele azonos neműekkel barátkozzék, ha már ez az izlése; házasságra-gyerekszülésre sem kényszerítenek senkit, ám ha általában lázadnak az ellen, hogy a nőknek kell gyereket szülniük, akkor homályban marad, hogy ki tegye ezt meg helyettük. Önmagát pedig annak is el kell látnia, akár nő, akár férfi, aki nem tudja megfizetni a szakácsnőt, komornyikot. Gyanakszom: nem az-e a déltengeri robinzonád, a jelvény, a tüntetés legnagyobb varázsa, hogy így nagyobb a sajtójuk? Ugyan ki venné észre, ha nem *gyakorolnák* azt, amit *követelnek*? És reménykedem, hogy a fiatal lányok többsége csak azért tüzi fel azt a jelvényt, mert *jó balhé*, mert ilyesmit csak nem hagy ki az ember tizenévesen... de hátha kinövik, és megtapasztalják, hogy a *férfiakra* valóban nincsen szükségük, csak Hansra, Harmenre, Pierre-re.

Látványosak lehetnek az igazi szüfrazsettek valaha volt tüntetései is. Nem tudom, mi volt a véleménye róluk az angol munkásasszonyoknak, akikről tudjuk már, hogy ők voltak egy új életforma első képviselői, a valóban korszerűek. S akikről azt is tudjuk, hogy náluk kizsákmányoltabb nők sohasem éltek Európában, mert egyforma súllyal nehezédtek rájuk a régi és az új terhek. Talán semmi, hiszen amikor a tüntetések zajlottak a londoni köztereken, akkor ők már órák óta a munkapad mellett álltak. Talán arra gondoltak, hogy ha ennyi idejük volna, akkor talán sétálgathatnának, beszélgethetnének a férjükkel, a kedvesükkel végre... és játszhatnának a gyerekeikkel végre... és megvarrhatnák végre... és kialakhatnák végre magukat. Talán nem értették, miért olyan fontos az a választójog, és röstellték magukat, amikor a náluk okosabbak megmagyarázták, hogy minden azon múlik, noha nem azon múlott.

Kortársuk, Chesterton, az angol irodalom megbotránkoztatón konzervatív fenegyereke másképpen látta mindezt. És különös: számunkra nem is tűnik olyan megbotránkoztatón konzervatívnak, hiszen mindez megtörtént már, s a kérdőjelekre a gyakorlat válaszolt. S hogy hosszabban idézem őt, az nemcsak azért van, mert a gondolatai számunkra is tanulságosak és érdekesek, hanem mert a könyvei nehezen hozzáférhetőek. Íme:

„...a nő képviseli a józanság eszméjét; azt a szellemi otthon, ahová az elmének minden kirándulás vagy kicsapongás után vissza kell térnie. Az, aki el tud jutni bolond helyekre: költői elme; az, aki nem tud visszatérni, örült elme. Minden gépzetben kell lenni egy alkatrésznek, amely mozog, és egy résznek, amely nyugton áll; minden dologban, amely változó, kell lenni valaminek, ami változatlan. Sok abból, amit a nő alárendeltségének és alkalmazkodásának neveznek, igazán csak az általános gyógyszer alárendeltsége és alkalmatlansága; a nő úgy változik, mint az orvososság a betegség szerint. Optimistának kell lennie, ha férje beteg lelkű vagy egészséges, pesszimistának, ha az ura nembánom természetű. Meg kell gátolnia, hogy Don Quijótét rászedjék, a hetvenkedőt pedig abban kell megakadályoznia, hogy másokat rászedjen. Az asszony mindig változik, és éppen ezért bízunk meg benne. Helyreütni minden kiruccanást és kicsapongást a józanság ellenszerével nem annyit jelent (mint a modernnek hiszik), hogy valaki kém vagy rabszolga, hanem hogy általános erkölcsstana van, teljes gondolati rendszere. A rabszolga hízeleg, az igazi moralista gáncsol. Szóval itt kétkulacsosnak kell lenni, a szó igazi, tiszteletre méltó értelmében. Mintha az a föltevés uralkodna, hogy a kétkulacsos gyáva ember, aki mindig átmegey az erősebbhez. Pedig valójában ez nagyon lovagias embert jelent, aki mindig átmegey a gyöngébbhez. Az asszony kétkulacsos, és ez nagylelkű, veszedelmes és romantikus mesterség.

Ha elfogadottnak tekintjük, hogy az emberiség legalábbis nem járt el természetellenesen, amikor két részre osztotta magát, és különösen tipizálta a különleges tehetség és az általános józanság ideáljait, nem nehéz kitalálni, hogy ez miért vág össze a nemi különbség vonalával. A természetnek két óriási ténye állapította meg ezt így: az első az, hogy a nő, aki igazán betöltötte hivatását, nem tüntethette ki magát a kísérletezésben és elkalandozásban; és a második, hogy ugyanez a természeti működés nagyon kis gyerekekkel vette őt körül, akik nem annyira azt kívánták, hogy valamire, hanem hogy mindenre tanítsa őket. Furcsa volna, ha a nőben megmaradt volna valami a specialista korlátozottságából. Az emberi faj érdemesnek ítélte a nőre hárítani ezt a terhet, abból a célból, hogy a józan ész megmaradjon a világban. De amikor az emberek arról kezdenek beszélni, hogy ez a házi kötelesség nem csupán súlyos, hanem közönséges és száraz, akkor a fantáziám minden

megfeszítésével sem tudom fölfogni, hogy mire gondolnak.

Mert például ha az otthon dologháznak nevezik, minden nehézség a szónak kétértelműségéből származik. Megengedem, hogy az asszony nagyon keményen dolgozik odahaza, mint ahogyan talán a férfi dolgozik az amiens-i székesegyházon vagy Trafalgárnál egy ágyú mögött. De Erzsébet királynőnek lenni egy meghatározott területen belül, intézkedni adásvevésekről, lakomákról, munkanapokról és pihenőkről; Whiteleynek lenni egy kiszabott területen belül, és gondoskodni játékokról, cipőről, fehérneműről, könyvről, süteményről; Arisztotelésznek lenni egy határozott területen belül, tanítani erkölcsöt, modort, hittant, egészségtant; el tudom képzelni, hogy mindez kifárasztja az elmét, de nem tudom elképzelni, hogy megszorítja. Hogyan lehet széles munkakör az, ha más ember gyerekének magyarázom a házszabályt, és szűk munkakör az, ha saját gyermekemnek beszélek a világegyetemről? Hogy lehetne széles dolog az, ha bárki számára és bárki vagyok, és hogyan lehetne szűk, ha egyvalaki számára minden én vagyok? Nem, az asszony dolga terhes, de azért mert hatalmas, és nem azért, mert kisserű.

De bár a nő feladatának lényege az egyetemesség, de természetesen nem gátolja meg abban, hogy néhány szigorú, bár nagyon egészséges előítélete legyen. Egészeben véve a nő sokkal inkább tudatában volt, mint a férfi, hogy ő csak egyik fele az emberiségnek. A legújabb hivatalos bajok a nő körül jórészt abból erednek, hogy az asszonyok kétséges és tisztán észbeli dolgokra is átvizik ezt a szent konokságot, pedig az csak azokat az ősi dolgokat illeti meg, amelyeket a nő volt hivatva őrizni. Az embernek a saját gyereke, a saját oltára lehet elvi dolog, vagy ha tetszik, előítélet dolga. Csakhogy a modern nők a hivatalukat védelmézik a háziasszony hevével. Úgy küzdenek az íróasztalért és az írógépért, mint otthonért és tűzhegyért, az anyafarkas erejével harcolnak a cég láthatatlan fejéért. Ezért olyan jó hivatalnokok a nők, és éppen ezért nem szabad őket hivatalnokokká tenni.” (Hagyományok és hazugságok. „A házasság fölszabadtása” című fejezetből. Révai. Bp. 1919. Hevesi Sándor fordítása.)

Hm.

Ámde: mindez megtörtént már.

Márai Sándornál olvastam valahol: turbinákat lehetne hajtani azokkal az energiákkal, amelyeket egy-egy nő arra

a férfira fordít, akit szeret. De a nőket sose érdekelték az olyan részletkérdések, mint a turbinák, mindig a nyersanyag érdekelték őket, az élet, az egész. – Azóta azt is tudjuk, hogy egészen jól elboldogulnak a turbinákkal, ha történetesen az a mesterségük, mégis az élet érdekli őket, a nyersanyag, az egész; változatlanul az egyetemesség princípiumát hordozzák, a gyöngéd és árnyalt érzelmi világot, a gyakorlatias szeretetet. És ami még ma gond, gyötrem, kérdőjel, az nem elvi, hanem pusztán anyagi, szervezési, technikai kérdés: még jobban megkönnyített házimunka, még több és jobb bölcsőde, óvoda, iskola, még több szabad idő, még okosabb jogszabályok, még több szabadon választható lehetőség.

És az nem vakító statisztikák kérdése arról, hogy hány nő foglal helyet egy-egy tekintélyes testületben, hogy hány dolgozik vezető állásban. Hiszen ha valakit nem azért neveznek ki vezetőnek, mert rátermett, mert érti a dolgát, mert alkalmas rá, hanem mert nő, akkor voltaképpen megalázzák: hiszen nem szakember voltáért, hanem nő voltáért becsülik meg, ami ebben a vonatkozásban magánügy. Nem volna célszerűbb inkább arra törekednünk, hogy a rátermettek és a hozzáértők kerüljenek vezető állásba, nemüktől függetlenül?

És nem álproblémák feszegetésének kérdése: hogy azért van kevesebb nagy női génusz ebben és abban a mesterségben, mert az a sötét elnyomattatás... Furcsa: évszázadok óta ismerünk női költőket, politikus tehetségeket, színészeket, írókat, táncosokat, tudós elméket, nagy pedagógusokat, muzikusokat. És nem ismerünk nagy női drámaírókat, zeneszerzőket, építészt, emancipáció ide vagy oda, hívják bár össze akárhányszor az építésznők nemzetközi kongresszusát, ami igen mulatságos dolog, mert akkor az *építészférfiakat* bizonyára máskor és másutt hívják össze, csak tudnám, miért, hiszen ez újra szakmai kérdés, és nem nemek kérdése. És ez arra utal, hogy a nők testi, lelki, szellemi alkata más, akkor ezt úgyis tudjuk; ha pedig csak több kifizetési időre van szükségük ezeknek a tehetségeknek, akkor úgyis kiderül. Addig azonban fölösleges annyit beszélni róla.

De: „...fecseg a felszín, hallgat a mély.” Minden időkből hallgat, és alig észrevehető jelzéseket adva sokasodnak az új minőség jelei, míg egyszer csak láthatóvá válnak, és egy csapásra nevet-

séges lesz mindaz, ami látványosan a felszínt fodrozta addig: hiszen semmi sem olyan komikus, mint a tegnapi divat.

Az önnön nő vagy férfi voltuk egyszerű tényével betelni nem tudó, azt szakadatlanul és görcsösen túlhangsúlyozó, a szerelmet és a hatalmat összekeverő, nemiségüket a hatalom eszközüül felhasználó, a nemek ősi szereposztását technikai kérdésekkel összetévesztő személet egyfelől méltatlan, másfelől elavult, mint a neoszüfrazsettek, akik újra és újra megrohamozzák azt a régen megdőlt bástyát. A nők szakemberré, önálló egzisztenciává válása kihívás, amelyre a *kétnemű embernek* kell felelnie, mint anyai kihívásra már, értelmes nőkhöz és értelmes férfiakhoz méltón, nem duzzogó óvodások, sértődött kamaszok avagy dühös anyatigrisek módjára.

De, úgy látom: kezdünk egészen jól megfelelni. S míg látványosan fecseg a felszín – de hiszen azért felszín –, egyre sokasodnak az új minőség példái. Azok, akik egy néhányestendős külföldi kiküldetés tartamára természetes módon váltak anyákká, feleségekké, háziasszonyokká, és nem a „Vagyok olyan gépészmérnök, mint te!” lobogtatásával hangsúlyozzák az egyéniségüket. Erre nincs szükségük, mivel egyéniségek. Azok sokasága, akik nem tartják magukhoz méltatlannak a házimunkát, sőt még élvezik is, és ugyanúgy örülnek annak, hogy jó vacsorát főznek, hogy barátságos az otthonuk, mint a kandidátusi disszertációjuknak. Azok példái, akik *úrnők* maradtak a munkahely, az otthon, a közért-patyolat-óvoda köreit róva, és okosak és vidámak, miközben jó szakemberek, jó feleségek, jó anyák. Azok, akik nem unatkoznak a szülési, gyermekgondozási szabadság alatt, hanem például tanulnak – intelligens ember különben sem szokott unatkozni, és pont a saját gyerekeket unáék?

Vannak közöttük húsz-valahány és hatvan-valahány évesek, lehet egészen eltérő a foglalkozásuk, életkörülményeik, személyes sorsuk. És gondjaik is vannak, hát hogyne lennének, szomorúságaik is lehetnek, néha szenvedhetnek is. Csak identitás-zavaraik nincsenek, csak azon nem gondolkoznak soha, hogy nők-e inkább, avagy emberek-e inkább. Nem tartják magukat emancipáltknak – pedig azok – csak nem kedvelik az újra megostromlott barikádokat és az elkésett szüfrazsetteket. Sose mondják a férjüknek, a kedvesüknek, hogy ők felszabadultak, modernek, és velük már nem lehet úgy, mert a szabadság természetes állapotuk – már amennyire az emberi lény szabad lehet ezen a világon. És fűtyülnek a nőkérdésre, de sohasem fűtyülnek a valóságos és komoly kérdésekre.

– Mi a véleménye a női egyenjogúságról? – kérdezte évekkal ezelőtt egy – természetesen nőnemű – újságíró Illyés Gyulától. – Hogy ezt mikor unják meg! – gondoltam ingerülten. De máskülönben nem olvashattam volna Illyés Gyula elfelejtethetetlenül bölcs és szép választát:

– A nők sohasem lesznek egyenjogúak, mert pótolhatatlan feladatuk van az utódnevelésben és az otthonteremtésben.

És ehhez fölösleges volna bármit is hozzátenni.

BEKE KATA 1936-ban született és 2009-ben halt meg Budapesten. Székely édesapja, aki 1922-ben Erdélyből települt Magyarországra, Somogyban százholdas kisbirtokot szerzett; 1945 után a családot sok hátrány érte a kulák megkülönböztetés miatt. A szentendrei ferences gimnáziumban érettségizett, majd magyar-történelem szakos tanári diplomát szerzett az ELTE esti tagozatán. Közben és utána a Szövetkezeti Könyvterjesztő Vállalatnál dolgozott, majd a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola Kollégiumában történelmet, később a főiskola tanárképző tagozatán magyar nyelvvelhelyességet, retorikát tanított; ebben az időszakban már publikált oktatási, közéleti kérdésekről. 1979 és 1982 között dolgozott a Felsőoktatási Pedagógiai Kutató Központban is, majd 1982 és 1990 között a Kaffka Margit Gimnázium tanára volt. 1988-ban a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezetének alapító tagja volt, ugyanebben az évben belépett a Magyar Demokrata Fórumba, ő szerkesztette a párt oktatási programját. 1990-ben országgyűlési képviselőnek választották, 1990 szeptemberétől a Művelődési és Közoktatási Minisztérium politikai államtitkáraként dolgozott. Mivel oktatási elképzeléseit nem tudta megvalósítani, lemondott államtitkári tisztségéről és kilépett az MDF-ből. 1994-ig független országgyűlési képviselőként politizált, majd visszavonult; 1996-ig tagja volt a Nemzeti Demokrata Szövetségnek.

Irodalmi és publicisztikai tevékenysége is jelentős, 1990-től 1992-ig az Új Katedra főszerkesztője volt. Több könyvet írt: Istennek furcsa ízlése van (kisregény); John Bonaventura Pendragon igaz története (elbeszélések); Kasszandra (elbeszélések); Leszármoltam Stanci néniel? (publicisztikai írások), Jézusmária, győztünk! (memoárok). Beke Kata 1980-ban megkapta az Irodalmi Alap publicisztikai díját, 1992-ben a Comenius emlékérmét, 1996-ban a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjét (polgári tagozat) vehette át.